

• K PORUŠENIU PRÁVA NA SÚDNU OCHRANU PODĽA ČL. 46 ÚSTAVY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Rozhodovanie a rozhodnutie o návrhu na vydanie predbežného opatrenia možno považovať za súčasť základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky. Predpokladom pre záver o jeho porušení je však také porušenie, ktoré nie je napravitel'né alebo odstrániteľ'né činnosťou všeobecného súdu pred začatím konania alebo v konaní o veci samej, resp. ktoré nemožno napraviť procesnými prostriedkami, ktoré sú obsiahnuté v Občianskom súdnom poriadku v spojitosti s predbežnými opatreniami.

(Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 148/03 z 27. augusta 2003)

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí senátu 27. augusta 2003 predbežne prerokoval sťažnosť Ing. I. R., bytom P., zastúpenej advokátkou JUDr. Z. M., B., vo veci porušenia základných práv podľa čl. 41 ods. 1 a 4, čl. 46 ods. 1 a 4 a čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky uznesením Krajského súdu v Bratislave č. k. 8 Co 28/03-466, 8 Co 29/03 z 10. júna 2003 a takto

r o z h o d o l :

Sťažnosť Ing. I. R. o d m i e t a .

O d ô v o d n e n i e :**I.**

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 22. júla 2003 doručená sťažnosť Ing. I. R., bytom P. (ďalej len „sťažovateľka“), zastúpenej advokátkou JUDr. Z. M., B., vo veci porušenia základných práv podľa čl. 41 ods. 1 a 4, čl. 46 ods. 1 a 4 a čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) a čl. 3 ods. 1 a 2 Dohovoru o právach dieťaťa uznesením Krajského súdu v Bratislave (ďalej len „krajský súd“) č. k. 8 Co 28/03-466, 8 Co 29/03 z 10. júna 2003.

Napriek vyššie uvedenému vymedzeniu ústavnej sťažnosti sťažovateľka žiada vydať nález, ktorým by ústavný súd vyslovil porušenie čl. 41 ods. 1 a 4, čl. 46 ods. 1 a 4 a čl. 48 ods. 2 ústavy, zrušil uznesenie krajského súdu č. k. 8 Co 28/03-466, 8 Co 29/03 z 10. júna 2003 a vec vrátil krajskému súdu na ďalšie konanie. Ďalej požaduje priznanie finančného zadosťučinenia vo výške 20 000 Sk ako aj náhradu trov konania.

Vzhľadom na znenie požadovaného výroku sa ústavný súd zaoberal sťažnosťou iba z hľadiska porušenia čl. 41 ods. 1 a 4, čl. 46 ods. 1 a 4 a čl. 48 ods. 2 ústavy.

Uznesením krajského súdu č. k. 8 Co 28/03-466, 8 Co 29/03 z 10. júna 2003 bol jednak zrušený rozsudok Okresného súdu v Pezinku (ďalej len „okresný súd“) č. k. 5 C 661/01-101 zo 7. júna 2002, ktorým bolo rozvedené manželstvo sťažovateľky s Ing. M. R. a boli upravené práva k maloletým M. a M. R. pre čas po rozvode manželstva, a to vo výroku v porozvodovej úprave práv a povinností k maloletým deťom, a jednak bolo zmenené uznesenie okresného súdu č. k. 5 C 661/01-265 z 12. septembra 2002, ktorým bolo vydané predbežné opatrenie, podľa ktorého obe maloleté deti boli predbežne zverené do výchovy sťažovateľky, a to tak, že krajský súd do právoplatnosti úpravy o právach a povinnostiach rodičov na čas po rozvode manželstva dal maloletého M. R. do výchovy Ing. M. R. a maloletú M. R. do výchovy sťažovateľky, pričom styk rodičov s deťmi predbežným opatrením neupravil. Podľa názoru krajského súdu bolo treba brať do úvahy dlhšie trvajúci faktický stav rozdelenia maloletých detí, keďže Ing. M. R. sa staral o maloletého syna a sťažovateľka o maloletú dcéru, a to od júna 2002. Preto vlastne došlo k tomu, že sa právny stav uviedol do súladu so stavom faktickým. Krajský súd nemal žiadne pochybnosti o spôsobilosti rodičov až do právoplatného skončenia sporu starať sa o deti, a to najmä s ohľadom na dobu trvania takejto oddelenej starostlivosti, vek, vzdelanie i spoločenské postavenie rodičov. Takáto úprava podľa krajského súdu v plnej miere korešponduje so záujmom detí. Najmä v prípade maloletého M. považoval krajský súd za žiaduce, aby do právoplatného skončenia veci nebol neprimerane psychicky zaťažovaný zmenou umiestnenia, keďže dieťa sa s rodinnou situáciou vyrovnáva za pomoci psychológa. Krajský súd styk rodičov s deťmi v rámci predbežného opatrenia neupravil preto, lebo podľa neho zásadne platí, že o styku súd nerozhoduje a prioritu má dohoda rodičov. Keďže styk Ing. M. R. s dcérou a sťažovateľky so synom je pre obe deti zásadnou otázkou, krajský súd považoval za potrebné prenechať rodičom priestor na nájdenie najvhodnejšieho spôsobu, ako umožniť stretávanie sa súrodencov navzájom, ako i s druhým rodičom. Úprava tejto otázky súdom vzhľadom na zložitosť riešenia by bola časovo náročná a vyžadovala by si značné doplnenie dokazovania, čo by podľa názoru krajského súdu mohlo privodiť ďalšie zhoršenie doterajšej už beztak nie dobrej rodinnej situácie účastníkov konania.

Následný návrh sťažovateľky na vydanie predbežného opatrenia, ktorým by sa upravil jej styk s mal. M., bol uznesením okresného súdu sp. zn. 5 C 661/01 z 2. júla 2003 zamietnutý s poukazom na záväzný právny názor krajského súdu, ktorý vo veci už rozhodol.

Podľa názoru sťažovateľky krajský súd porušil viacero jej základných práv. Hoci si je sťažovateľka vedomá toho, že obsah predbežného opatrenia nemusí byť v celom rozsahu adekvátny výsledku právoplatne skončeného konania, je toho názoru, že vydaním predbežného opatrenia by sa mal vytvoriť stav, ktorý umožní zabezpečenie a vykonanie dôkazov. Predbežné opatrenie je však v rozpore s vykonaným dokazovaním. Sťažovateľka nemá možnosť podať dovolanie vzhľadom na ustanovenie § 239 ods. 3 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“) a rovnako nemôže požadovať ani zrušenie predbežného opatrenia v zmysle § 77 ods. 2 OSP. Je si pritom vedomá subsidiarity právomoci ústavného súdu vo vzťahu k ústavnosti, ktorá bola predbežným opatrením porušená, avšak toto porušenie práva

nie je napravitel'né alebo odstránitel'né prostriedkami obsiahnutými v Občianskom súdnom poriadku. Ku porušeniu jej ústavných práv došlo najmä tým, že krajský súd rozhodol predbežným opatrením o tom, že maloleté deti budú „dané do výchovy“, hoci takýto výrok zákon neumožňuje. Ďalej predbežným opatrením nebol upravený styk rodičov s deťmi, čím došlo k odmietnutiu ochrany oprávnených práv a záujmov sťažovateľky, teda ku denegatio iustitiae, pričom navyiac krajský súd v tomto smere zmenil rozhodnutie okresného súdu, čím jej odňal možnosť opravného prostriedku. Ďalším pochybením je časové ohraňenie predbežného opatrenia až do právoplatnej úpravy práv a povinností rodičov k deťom na čas po rozvode bez zreteľa na zákonnú úpravu možnej zmeny pomerov po jeho rozhodnutí, pričom neupravením styku sťažovateľky s maloletým uzneseniami krajského súdu č. k. 8 Co 28/03–466, 8 Co 29/03 z 10. júna 2003 a okresného súdu sp. zn. 5 C 661/01 z 2. júla 2003 sa vytvoril faktický stav zákazu styku bez splnenia zákonných podmienok a zároveň sa nevytvorili podmienky styku súrodencov, čo je v rozpore s ich záujmami. Napokon sťažovateľka vytýka nedoručenie uznesenia v lehote podľa § 158 ods. 3 OSP, čím došlo ku prieťahom.

Z uznesenia okresného súdu č. k. 5 C 661/01-265 z 12. septembra 2002 vyplýva, že podľa doložky právoplatnosti nadobudlo toto uznesenie v spojení z uznesením krajského súdu č. k. 8 Co 28/03-466, 8 Co 29/03 z 10. júna 2003 právoplatnosť dňa 21. júla 2003.

II.

Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa čl. 41 ods. 1 ústavy manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.

Podľa čl. 41 ods. 4 ústavy starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.

Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

Podľa čl. 46 ods. 4 ústavy podmienky a podrobnosti o súdnej a inej právnej ochrane ustanoví zákon.

Podľa čl. 48 ods. 2 ústavy každý má právo, aby sa jeho vec (...) prerokovala bez zbytočných priet'ahov (...).

Ústavný súd podľa § 25 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) každý návrh predbežne prerokuje na neverejnom zasadnutí bez prítomnosti navrhovateľa, ak tento zákon neustanovuje inak. Pri predbežnom prerokovaní každého návrhu ústavný súd skúma, či dôvody uvedené v § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde nebránia jeho prijatiu na ďalšie konanie. Podľa tohto ustanovenia návrhy vo veciach, na ktorých prerokovanie nemá ústavný súd právomoc, návrhy, ktoré nemajú zákonom predpísané náležitosti, neprípustné návrhy alebo návrhy podané niekým zjavne neoprávneným, ako aj návrhy podané oneskorene môže ústavný súd na predbežnom prerokovaní odmietnuť uznesením bez ústneho pojednávania. Ústavný súd môže odmietnuť aj návrh, ktorý je zjavne neopodstatnený.

Ako to vyplýva z vyššie citovaného čl. 127 ods. 1 ústavy a ako to napokon správne uvádza aj sťažovateľka, právomoc ústavného súdu chrániť základné práva a slobody je subsidiárna, pretože je daná iba vtedy, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Uvedené sa v plnom rozsahu vzťahuje aj na sťažnosti, v ktorých sa namieta aj porušenie základných práv a slobôd postupom a rozhodnutiami všeobecných súdov vrátane ich rozhodnutí o predbežných opatreniach. Hoci rozhodnutím o uložení predbežného opatrenia vydaným v občianskoprávnom konaní môže súd porušiť základné právo alebo slobodu účastníka súdneho konania, takéto porušenie by sa mohlo stať predmetom konania podľa čl. 127 ods. 1 ústavy len vtedy, ak by mu nebolo možné poskytnúť ochranu prostredníctvom účinného právneho prostriedku nápravy dostupného účastníkovi konania pred všeobecnými súdmi. Ústavný súd sa preto pri predbežnom prerokovaní sťažnosti zaoberal predovšetkým určením miesta a postavenia predbežného opatrenia, ako aj existenciou účinných právnych prostriedkov nápravy v prípade, ak sa ten, na koho sa takéto predbežné opatrenie vzťahuje, domnieva (tvrdí), že došlo k porušeniu niektorého z jeho základných práv alebo slobôd. Podľa právneho názoru ústavného súdu rozhodovanie a rozhodnutie o návrhu na predbežné opatrenie možno predovšetkým považovať za súčasť základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ústavy. Predpokladom pre záver o porušení základných práv a slobôd je však také porušenie, ktoré nie je napravitel'né alebo odstránitel'né činnosťou všeobecného súdu pred začatím konania alebo v konaní o veci samej (§ 74 a nasl. a § 102 OSP), resp. ktoré nemožno napraviť procesnými prostriedkami, ktoré sú obsiahnuté v Občianskom súdnom poriadku v spojitosti s predbežnými opatreniami. Sťažovateľka (podobne ako hociktorý iný účastník občianskeho súdneho konania) musí byť pripravená na to, že pomery účastníkov konania sa môžu dočasne upraviť predbežným opatrením. Tento účel predbežného opatrenia sa dosahuje bez ujmy na práve na konečnú, definitívnu ochranu poskytovanú súdom rozsudkom vo veci samej. Nariadenie predbežného opatrenia v žiadnom prípade podľa názoru ústavného súdu nevylučuje, aby všeobecný súd poskytol

v konečnom dôsledku ochranu právam, ktorých porušenie sťažovateľka namieta. Sťažovateľka je ďalej oprávnená navrhnúť aj zrušenie predbežného opatrenia, ak podľa nej pominuli alebo vôbec neexistovali dôvody na jeho nariadenie. Táto možnosť plyní priamo zo zákona (§ 77 ods. 2 OSP).

V tejto súvislosti nebol presvedčivý argument sťažovateľky, podľa ktorého vzhľadom na znenie výroku uznesenia krajského súdu vymedzujúceho platnosť predbežného opatrenia z časového hľadiska až do právoplatného rozsudku vo veci samej nemá možnosť požadovať zrušenie predbežného opatrenia postupom podľa § 77 ods. 2 OSP. Časové vymedzenie predbežného opatrenia býva takmer vždy také, že má trvať do právoplatného rozhodnutia vo veci samej, čo však nebráni tomu, aby bolo predbežné opatrenie aj skôr zrušené, ak sú splnené zákonné podmienky.

Pokiaľ sťažovateľka namieta neupravenie styku s maloletým synom, resp. zamietnutie jej návrhu z 1. júla 2003, ústavný súd konštatuje, že proti rozhodnutiu o tomto jej návrhu má sťažovateľka opravný prostriedok, o ktorom môže rozhodovať krajský súd. Z formulácie dôvodov rozhodnutia krajského súdu z 10. júna 2003 nevyplýva, že by nebolo možné dočasne upraviť styk rodičov s maloletými deťmi, ktoré dočasne nemajú vo výchove. Najmä to platí za situácie, keď z ústavy vyplýva, že všeobecný súd je primárne zodpovedný za výklad a uplatňovanie zákona v súlade s ústavou a medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a slobodách. Je potrebné súhlasiť so sťažovateľkou, že predbežná úprava otázok výchovy (starostlivosti) maloletých detí počas súdneho konania môže s ohľadom na konkrétne okolnosti veci, najmä záujem maloletých detí, vyžadovať aj predbežnú úpravu styku rodiča s tým maloletým dieťaťom, ktoré nemá vo výchove (starostlivosti). Vyplýva to z toho, že byť spolu je základný prvok rodinného života, aj keď sa vzťahy medzi rodičmi prerušili, a že opatrenia súdu, ktoré im v tom bránia, sú zásahom do práva chráneného napr. čl. 19 ods. 2 ústavy a čl. 8 dohovoru (mutatis mutandis napr. I. ÚS 22/01, ďalej napr. rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva Elsholz v. Nemecko z 13. júla 2000).

Z doposiaľ uvedeného vyplýva, že zákon poskytuje účastníkovi, voči ktorému smeruje výrok predbežného opatrenia, primeranú a efektívnu ochranu pred prípadným neopodstatneným a nezákonným obsahom predbežného opatrenia aj počas konania vo veci samej bez toho, aby sa oprávnenie navrhnúť zrušenie predbežného opatrenia obmedzovalo inými než zákonnými predpokladmi, t. j. tým, že tu neboli alebo pominuli dôvody na jeho nariadenie. Keďže túto ochranu považuje ústavný súd jednak za účinnú, jednak za dostupnú, účastník súdneho konania sa jej preto súčasne nemôže dovolávať aj prostredníctvom sťažnosti pred ústavným súdom (mutatis mutandis II. ÚS 37/00, I. ÚS 46/00).

Vzhľadom na uvedené skutočnosti dospel ústavný súd k záveru, že vo vzťahu k namietanému porušeniu čl. 41 ods. 1 a 4 a čl. 46 ods. 1 a 4 ústavy nie je v jeho právomoci v tejto veci konať.

Pokiaľ ide o námietku porušenia čl. 48 ods. 2 ústavy tým, že krajský súd nedoručil svoje rozhodnutie v lehote vyplývajúcej z ustanovenia § 158 ods. 3 OSP, považuje ústavný súd sťažnosť za zjavne neopodstatnenú. Uznesenie krajského súdu č. k. 8 Co 28/03-466, 8 Co 29/03 bolo vydané 10. júna 2003 a právoplatnosť nadobudlo 21. júla 2003. Za tohto stavu nemožno hovoriť o takom prietahu, ktorý by dosahoval intenzitu zbytočných prietahov v zmysle čl. 48 ods. 2 ústavy.

Z uvedených dôvodov ústavný súd rozhodol tak, ako to je uvedené vo výrokovej časti tohto rozhodnutia.